

gümüşlük akademisi bahçeyazı okuma grubu

serbest okuma buluşmaları - 28

27 ekim 2025, cumartesi

ahmet hamdi tanpınar “huzur”

sunum: ayşen mert

AHMET HAMDİ TANPINAR HAYATI ve EDEBİ YANI

1901 de istanbulda doğdu, okul yılları farklı şehirlerde geçti, Yahya Kemal in etkisi ile edebiyat fakültesine gitti, bitirme tezi Şeyh Galip in Hüsrev ve Şirini adlı eseridir. Adını ilk kez Altın kitap dergisinde yayınlanan Musul akşamları şiiri ile duyurdu, şiirinde Yahya Kemal ve Ahmet Haşim etkisi vardır, farklı okullarda estetik, mitoloji ve edebiyat öğretmenliği yaptı, 1942 - 1946 yıllarında CHP milletvekili oldu.

Basılan ilk kitabı Abdullah Efendinin rüyaları, sırasıyla; Mahur Beste, Beş Şehir (şehir monografisi) , Huzur, Ondokuzunxı asır Türk Edebiyatı tarihi, Sahnenin Dışındakiler, Yaz Yağmuru (hikaye) Saatleri Ayarlama Enstitüsü, Yaşadığım Gibi (deneme) , Aydaki kadın ise yarım kalmış romandır, düzenlenerek 1987 de basılır.

Hoffman ve Anatole France den çeviri, edebiyat kadar felsefe, psikoloji, tarih sahalarında da okumuş, çalışmış, etkilerini yazılarına taşımış, bu derin birikimi batılı tarafıdır.

Antalya lisesi edebiyat öğretmeni öğrencilerinden Tanpınar a bir mektup yazıp, kendisini tanıttığını istemek ödevi verir, Antalya li genç kıza mektup, şiir ve neşir şeklindedir, Freud, Bergen, Nietzsche, Proust... etkilendiği herkesten bahsetmiş, rüya meselesini psikanalistlerin etkisinde açıklamış, " fikirlerimi öğrendiniz, ne kazandınız? Orasını bilemem, kendime gelince; insan o kadar mühim değildir, ben herkes gibiyim" yazarak mektubu sonlandırmış.

Şiir söylemekten ziyade bir susma işlemidir, sustuğum şeyleri roman ve hikayelerimde anlatırım.

Roman ve hikayelerde; ferdin iç dünyası ile beraber hayata ve hayatın içindeki insana yönelir.

Şiirde; kendimin ve benden başkalarının peşindeyim,

Abdullah Efendinin rüyaları ve huzur başkalarına ait zamanın peşinde, insan ve problemlerinin yanı sıra musiki, resim, heykel, mimari unsurlar,bunlara ve zamana, rüyaya ait imajlar edebiyatta, sanatta, felsefe ve sosyolojide doğmuş olan yeni akımlar onun eserlerinin dokusunu oluşturur. Doğu Batı meselesine, bunun getirdiği çatışmaya önem verir. Çatışmaların en belirgin merkezi İstanbul dur. Ona göre İstanbul; tarihimizin, kültürümüzün, maddi ve manevi değerlerimizin izlerini barındıran, bunları muhafaza etmek için direnen bir şehirdir. O bağrında Beyoğlu nun kokmuş, köksüz hayatıyla beraber Fatih, Süleymaniye gibi semtlerimizin uhrevi havasını da barındırır. Dolayısıyla kahramanlar sıkışmış ve huzursuzdur. Hep bir firar kapısı ararlar. Unutmak, huzura kavuşmak, parçalanmayı bütünlüğe dönüştürmek için, geçmişe, hatıralara, bunları çağrıştıran kitaplara, mekanlara,saatlere, ilaçlara sığınır. Ana hiç bir şey sızılarını dindirmeye yetmez. Behçet Bey, Cemal, Mümtaz, Hayri İrdal gibi.

Hayat önümüzde duran çözülmemiş bir yumaktır, Doğu batı ve dün bugün biçiminde sentezlenmeli, hem ferdi, hemde sosyal anlamda evrenselliği yakalamalıyız Fuzuli yi Nef'i gerçekten sevip okuyan bir nesil batı şiirine daha kolay geçer, Dede Efendi ile beslenmiş bir ruhun, Bach ı onun kardeşi sayacağını söyler.

En temel maddesi zamandır, An; öznenin oluşa ve oluşun başlangıça katıldığı bir zaman birimidir. Geçmiş zaman özlemi değildir, yaşadığı anın zaman yüklü olmasıdır. Yekpare geniş bir anın parçalanmaz akışını yakalamaktır.

Rüya önemli bir unsur, kişileri yaşadıkları zamanın dışına taşır ve masalsı bir atmosfer yaratır.

Romanları tarih, şuuraltı ve psikolojik muhtevayı içine alan sosyal bir tetkik gibidir. Musiki bir çeşit estetiktir, roman, hikaye ve denemelerini birbirine bağlayan budur.

Bilimsel çalışmaları ki bunlar arasında en çok bahsi geçen: Bachelard, Durkheim, Freud, Jung, Nietzsche, Descartes, Hegel, Kierkegaard sayılabilir, mitoloji kahramanlarından, Apollon ve Dionisos eklenebilir. Tüm bunlar zengin kaynaklar ile kültür okuması yaptığını gösterir. Bergson Tanpınarda bir nevi sanatkarlık ve bilim adamlığını birbirini bağlayan ve aynı zeminde bir araya getiren önemli bir isimdir. Zamana, tarihe, imgeye, hayal gücüne bağlı bir devamlılık Tanpınar için önemli. Bergson zamanda bir bölünme olmadığını savunur, hayatın özü süreye dayanır, gerçek süre varlıklar üstünde iz bırakan bir zamandır, her şey zamanın içindedir, içten içe değişir ama asla tekrar etmez.

Roman kahramanlarının arka planında bir toplum okumasına dair sosyal gerçeklik vardır, toplumun, medeniyetin dönüşümünün panoramik bir görüntüsü, kahramanlar, zaman, mekan, insan ilişkileri, hayat ve sanat etrafında şekillenen konular ve sosyal kimliklerine etkisi gözlemlenir.

Saat de önemli bir konudur, saat insanların işlerini kolaylaştırmış ve sistemli bir hayatın kapılarını açmıştır. İnsan; programlanmış saatlere yetişebilmek telaşı ile sonunun nasıl geldiği anlaşılmayan bir dünyanın kucağına atılmıştır. Tanpınar da saatler geçen zamanları ve geçen zamanlarda yaşananları kayıt ederek mazi koridoruna yol açar, saatin kendisi mekan, yürüyüşü zaman, ayarı insandır. Bu da gösterir ki zamanla mekan insanla mevcuttur.

Genel olarak edebi eserlerinin ana unsurlarını mükemmeliyet, hayat tecrübesi ve dil temellerine oturtmuştur.

Tanpınar ayrıca Sergei M. Eisenstein, Ingmar Bergman gibi yönetmenlerin filmleri üzerine de eleştiriler kaleme aldı, 3 adet de senaryo yazdı. İki ateş arasında, İki sevgi arasında, yüzük

1962 de İstanbul'da kalp krizinden öldü, Aşiyan mezarlığında hocası Yahya Kemal in yanı başında yatıyor, mezar taşında " ne içindeyim zamanın / ne büsbütün dışında.

HUZUR ROMANI

Adı huzur ama huzursuzluğun romanı, Tanpınar okumayı seviyorum, bir İstanbul sevdalısı olarak okurken geçmiş zaman tabloları izliyorum, " yumuşak ve taze çimen rüyası sesi" gibi tanımlamalar ile tebessüm ile hayal ediyorum, öğreniyorum, mesela huzur dan Herat cildini öğrendim, ferahfeza dinledim.

Roman 1937 yılının sonbaharından 1939 yılının sonbaharına uzanan iki yıllık bir zaman aralığında İstanbul'un tarihi ve doğal güzellikleri arasında geriye dönüşler le ikinci dünya savaşından 24 saat önceyi anlatır. Bu aktüel zamandır, geriye dönüşler ise akronik zamanı temsil eder. Tarihi zaman unsurları; Tanzimat, ikinci meşrutiyet, birinci dünya savaşı, ikinci dünya savaşı, kurtuluş savaşıdır. Bakış açısı tanrısal, anlatım tekniği görece zaman anlayışı, bir güne sığmış ana geriye dönüşler ile konu genişletilmiştir. Bilinç akışı, monologlar, iç dünya tahlilleri vardır. Karakterlerin ismini taşıyan dört bölüm vardır. Bu başlıklar karakterleri değil, ihsan aile hayatını, Nuran aşk, Suat sosyal hayat, Mümtaz da iç dünyasını anlatır. Bölümler birbirine giriftir.

Ihsan; Mümtaz ın amca oğlu, 23 yaş büyük ve romanın başından sonuna hasta, Mümtaz ın iyi bir eğitim almasına, entelektüel bir kişi olmasına vesile olmuştur.

Nuran; kitabın en uzun bölümü, ailesi, kızı, eski eşi, Suat ve Mümtaz tarafından kuşatılmış halde. Aşkın ve vazifenin evi arasında gidip gelmektedir. Romanın baş kişisi olan erkek karakterin hayatında değiştirici ve dönüştürücü bir rol oynar. Anne tarafı Bektaş, baba tarafı Mevlevi dir ve bu iki geleneğin izlerini taşır, müzik bilgisi buralardan beslenir.

Suat; Mümtaz ın ne hayatını ne de karakterini tasvip ettiği biri, yazar Suat ın üstünden kötü karakterler, kötülükler, sosyal sorunlara değinir, evli, çocuklu, hasta ve hep Nuran a aşık, Mümtaz ın evinde kendini asarak ayrılık nedenlerinden biri oluyor.

Mümtaz; Doğu ile batı arasında eşikte kalan adam, sadece yakın çevresini düşünmez, sokaktaki bir hamalı, savaşa çağrılacak insanları düşünür ve huzursuzlanır, kıyaslamalar yapar, bilen ve bilmeyen üstüne dertlenir ona göre huzur hakikati görebilmektir.

Macide; ihsan ın eşi, Mümtaz ın kadın şefkatine ve terbiyesine en çok ihtiyacı olduğu zamanda ortaya çıkmıştır, koruyucu melek, huzur kaynağı ve insan sesine hassas.

Fahir; Nuran ın eski eşi, onu aldattığı için ayrılmışlar, zamanında Nuran Fahir i Suat a tercih etmiş.

Emma; Fahir in erkek avcısı metresi.

Nazife Hanım; Nuran in annesi

Fatma; Nuran ile Fahir in küçük ve hasis kızı, Mümtaz ı kıskanıyor, Emma ya karşı soğuk.

Adile Hanım; Mümtaz ın akrabası, çöpçatan, yalnızlıktan korkuyor, tanıdığı insanların hep ona muhtaç kalmasını istiyor, Fatma ve Suat ı ayrı ayrı kullanarak ayrılığa destek veriyor.

Muazzez; Nuran ın kuzeni, kıskanç ve kötü huylu, dedikoducu, çok geziyor.

İclal; küçük dikkatlerin insanı, boğaz düşkünü, müzik ile ilgili.

Tevfik; Nuran ın dayısı, boğaz içi, balık, müzik hayatının merkezinde.

Yaşar; Tevfik in oğlu, Nuran a aşık ve Mümtaz ile ilişkisini istemiyor.

Konu; fonda sosyal olaylar, ekranda ani gelişen bir aşk ve kısa süren mutluluk, eski eşine dönen Nuran, ölen Suat, iyileşebilecek mi diye merak edilen ihsan, çıldırma derecesine gelen Mümtaz...

Huzurun anlatıcısı Mümtaz insan bilincinde ve insanla beraber oluşan değişen zamanın taraftarı. Hasta olan ihsan ve onun ümitsiz durumu karşısında iyileşebilmesi için içindeki zamana, hayatın zamanına tutunabilmesi gerektiğini düşünür. Nuran geçmişi ile yaşayan bir kadındır ve ailedeki kadınlar için mahur beste bir kaderdir. Mahur Beste Nuran ın babaannesinin kocasını terk ederek başka birine kaçmasından dolayı terk edilen eşin bestesidir. Babaanne sevdi ve sevildi ama farklı kişilerce.

Nuranın formal eğitimi ve kitap okuduğunu dair bilgi yok. Tanpınar kadınları bilgili değil bilge, genellikle arzularına erkek karakter üzerinden ulaşmayı tercih ederler, bunda yaşanan dönemin sosyal hayatının da etkisi var.

Mumtazın Nuranı sevmeye sebepleri; İstanbullu olmak, boğazda yetişmek, Türkçeyi teganni edercesine konuşmak, tabi ki müzik de bağlayıcı, ferehnaz ayininde Mümtaz Nuranı sanat ile ilişkisi olduğu için sevdiğini anlar.

Romanda tablolara öykünme var. Nuran ve Mümtaz ın kanlıca iskelesindeki izledikleri gece manzarası Fra Angelico tablolarını andırır. Mümtaz ın Nuran ı eski kıyafetler ile görünce onu bir minyatürün içinde bağdaş kurup otururken hayal etmesi bize Tanpınar ın aşkı, kadını ve sanatı bir estet kimliğinin arkasında gördüğünü anlatır.

Deniz, boğaz, İstanbul tasvirleri Romanda sık sık yer almıştır. İkisinin de boğaza olan aşkları birbirlerine duydukları aşkın önüne geçer. Mümtaz kadın, tabiat ve müziği birbirinden ayırmaya çalışır ama başarılı olamaz. Renkler, ışıklar, yıldızlar ve su Mümtaz ı Nuran a yaklaştıran unsurlardır. Dalgaların kabarıp alçalması, mevsimlerin değişmesi romandaki atmosfer ile paralel ilerler. Sonbahar ayrılığı ve ölümü çağırır.

Romanda aynalar da önemli, bir yığın aynadan oluşan kainat, her birinde başka bir Nuran var. Nuran aynı zamanda doğrudan aynaya da benzetilmiştir. Roman Mümtaz ın aynada kendini seyretmesi ile son bulur.

Tanpınar içinde yaşadığı çalkantılı dönemin izlerini eserlerinde ustaca işlemiştir. Mümtaz belki de biraz odur. Dönemin özelliklerini doğrudan anlatmak yerine bunu karakterlerin iç çatışmaları ile yansıtmıştır.

Huzur bir üçlemenin parçasıdır. Mahur Beste, Sahnenin dışındakiler, huzur. Birbirine Mahur Beste ile bağlanan bu romanlarda kadın ve erkek karakterler ortak bir yazgının izlerini taşımaktadır. Romanlar arasındaki ortak karakterler, akrabalık ilişkileri, eserler arası dolaşan eşyalar ile bağ kuvvetlendirmektedir. Erkek karakterler çoğunlukla kadın terbiyesinden geçmiş, kadın karakterler de baba terbiyesi ile büyümüştür. Erkeklerin dişil eğilime, kadınların ise erk sahibi olmaya meyli var. Bu da eserlerde önemli bir çatışma noktası. Kadınlar fiziksel olarak güzel, karakterli, eğitilmiş ve kültürlü, edebiyat, müzik, resim, tiyatro, politika ile ilgileniyorlar ve şifalı kültüre de hakimler. Bu kültürün taşıyıcısı ve aktarıcısıdır. Sosyal hayatı yansıtır.

* Roman bittiğinde kendimize Suat ile Fahir olmasa Mümtaz huzura kavuşur mu idi diye soruyoruz. Cevap; hayır. Sonbaharda yağın yağmura bile üzülen Mümtaz için hayır.

* Aileden uzaklaşmak, sorunlardan kaçmak, aile kurma fikrinden uzaklaşmak insanı huzurlu kılar mı?

* Hayatımızdan baş etmemiz gereken sorunları çıkarırsak özgürleşmiş ya da huzura kavuşmuş olur muyuz?

* Huzur yalnızlıkta mıdır?

Kaynaklar:

Bir sanatkarın bilim adamı olarak portresi / yunus Balcı

9 Eylül unv.egitim Bilimleri Türk Dili ve edebiyatı yüksek lisans tezi

Tanpınar romanlarında kadın ve kadın eğitimi/ pürten kaleli

Fikriyat. çöm

Özlem Varol

Huzursuzluğun romanı Huzur adıyla tam bir tezatlık içermekte bunun da nedeninin tamamen yazarın kendi dünyasında gizli olduğuna inanıyorum. Babasının mesleği sebebiyle sürekli orada oraya dolanmaları ve küçük yaşta annesini kaybetmesinden kaynaklanan bir yere ait olamama durumundan kaynaklandığını düşünüyorum. Çünkü ait olamama durumu yazarın bu nehir üçlemesi olarak kabul edilen “ MAHUR BESTE ,HUZUR ve SAHNENİN DIŞINDAKİLER “ isimli kitaplarının hepsine yansımış durumda.

Bu üç kitapta da bize güçlü kadınlardan söz ediyor yazarımız ama bununla birlikte hep hayata tutunamayan ya da bir şekilde kafaları karışık anlatıcı olarak karşımıza çıkan erkek baş karakterlerden oluşuyor. Yine bu baş karakterlerin hepsi mutsuz insanlardan oluşmakta. Ama bu insanları anlatırken yazarın kullandığı yöntem kişilerin kişiliklerini ele alması .Bize güzel olarak ifade ediyor ama güzelden kasıt nedir ? Bu sorunun cevabını tamamen size bırakıyor. Onun için daha önemli olan karakteristik özellikleriyle ilgileniyor. Ve kişilerin görünüşlerini hayal etmek size kalıyor.

Kitabın dili, anlamakta zorlandığım ve çevirmek zorunda kaldığım kelimelere rağmen oldukça başarılı. Okurken zorlanmıyorsunuz. Kitapta en çok zorlandığım şey musikiydi diyebilirim. Bu konuda oldukça bilgisiz hissettim kendimi. Aslında yazarında bir nevi yapmak istediği şey bu konudaki eksikliğimizi yüzümüze vurmak. Bunu çünkü beş şehir romanında Erzurum’da en çok türkü dinlenen bir şehirde türküden değil de musikiden bahsetmesinden dolayı öyle düşünüyorum.

Kitap bir aşk romanı gibi görünse de aslında sadece bir aşk romanıdır demek asla mümkün değil. Kitaptan bana en çok aştan çok o dönemin üst tabakasının yaşam biçimi, savaşa girmekle ilgili duyulan müthiş ve haklı kaygı durumu geçti. Yine yazarın toplumda artık görmek istediği kadın duruşunu da açık ve net bir şekilde ifade ettiğini düşünüyorum. Tüm bunlarla birlikte bu değişimi yaparken geçmişi de unutmamız gerektiğini yine tüm kitaplarında belirtmiştir. Zaman kavramına olan takıntılı halinin de buradan geldiğini düşünüyorum. Her şeyin ilacı olan zaman aynı zamanda her şeyin yok edicisi de olabilir mi ? diye sormaktan kendimi alamıyorum.

Grup sayesinde AHT’ye olan ön yargım kırılmış oldu. Ve açıkçası bundan da mutluyum. Son dönemde zaten kendi edebiyatımıza yeterince önem vermediğimiz hissine çok fazla kapılıyorum. Ve açıkçası bundan sonraki okuma sürecimde biraz daha buna yönelmek istiyorum.

Rezan Turhan

Doğrusu kitabı okumaya başladığımda değerlendirmek için bu kadar zorlanacağımı düşünmemiştim. Özellikle bilinç akışı bana hep Proust hatırlattı. Ayrıca yirmi dört saat içinde anlatılması da insanın aklına James Joyce’ u getiriyor.

İç konuşmalar, romanın bireylerini -özellikle psikolojik yönleri ile -tanımamızda oldukça etkili idi.

En çok da Mümtaz’ın Nuran ile olan birlikteliklerini, gezilerini İstanbul’u gezerken kenti, müzikle birlikte dile getirmesini, anlatmasını çok beğendim. Ayrıca o güzel İstanbul şimdi nerelerde acaba? Selim İleri’nin de söylediği gibi “Tanpınar’ın başyapıtı kabul edilmiş Huzur da İstanbul’u odak alır. Bu roman, çağdaş edebiyatımızın İstanbul pitoreskine ayrılmış- bence- en güçlü verimidir.”

Yazarın müzik bilgisi ve ilgisi üst düzeyde. Açıkçası bu bilgim yetersiz olduğu için biraz zorlandım. Ama müzik ortamında, romanın konusu ile bağlantılı olarak bireylerin yerlerini alması, uzlaşmazlıklarını ve düşüncelerini bu ortamda dile getirmeleri bir anlamda grup terapisi gibiydi.

Roman; İhsan, Nuran, Suat ve Mümtaz olmak üzere dört bölümden oluşmaktadır.

• İhsan, birinci bölüm her ne kadar bu adı taşısa da daha çok Mümtaz'ın geçmişti diye düşünüyorum. İhsan'ın ve eşinin duyguları, düşünceleri ile kişiliklerinin bir anlamda tahlili romana katkı koyacak şekilde idi.

• Nuran, roman da ne istediğini bilen güçlü, güzel, müzikten anlayan ve söyleyen bir kadın olarak anlatılmış. Bir anlamda romanın müzik ile bağlantısı da Nuran aracılığıyla sağlanıyor.

• Suat, romanın önemli kahramanlarından biri. Bir anlamda insanın yaşamı, aşkı ve ilişkileri sosyolojik, psikolojik ve felsefi açılardan sorgulaması anlatılıyordu. Romanın sonundaki Suat da Mümtazın iç sesi mi idi?

• Mümtaz, romanın kahramanı, olaylar onun penceresinden anlatılmış. Romanın sonu, yalnız ve çözümsüz kalan bir Mümtaz ile başladığı yerde ve şu sözler ile bitiyor olabilir mi? “Huzuru Nuran da değil, içimde aramalıyım. Bu da ancak feragatle olur” Sa:344

Yazarın daha önce Saatleri Ayarlama Enstitüsü romanını da okumuştum. Bu roman ile onu biraz daha tanıdım ve unutamayacağım ülkemiz yazarları arasında önemli biri oldu.

Soru, Romanda Şeyh Galip adı üstü örtülü olarak geçiyor diye düşündüm. Bağlantı yalnızca müzikle mi ilgiliydi?

Ayşen'e bu seçimi için ve gönderilen iletiler içinde tüm arkadaşlara teşekkürler ediyorum.

Nuray D. Kaya,

Ahmet Hamdi Tanpınar'ı Saatleri Ayarlama Enstitüsü kitabıyla tanıdım. O kitabından çok etkilenmiştim. Huzur kitabı da bana aynı duyguları hissettirdi.

Tanpınar 'ın bu kitabıyla hem edebi bir eser yazmış olduğunu ,hem de toplumu çok iyi çözümlemiş olduğunu gördüm.

Sadece huzursuzluğu anlatan bir kitap olarak asla düşünmemek lazım. Çok derinlikli bir kitap olduğunu ne kadar çok konuya değindiğini bize ne çok şey söylemek istediğini bazen bir tarih kitabı ,bazen bir felsefe kitabı okuduğum hissine kapılmama sebep oldu . Bazı bölümleri ,dönüp dönüp okumak zorunda kaldım . Dilin ,bana birazcık ağır gelmiş olmasına rağmen (eski kelimeler kullanılmış olmasından kaynaklansa da) kitabı okumaktan keyif aldım.

Roman bence şark ile batının çatışmasını vermesi açısından da çok önemli. Dönem itibarıyla toplumun doğru yapısından kurtulmaya çalışması ama tam bir batılı da olamaması ve insanların bu ayrım da ne tam doğru ne tam batılı olamayışının sergilemesi açısından önemli .Yazar da zaten tam da bize bu çatışmayı vermeye çalışmış bence.

Tanpınar bireylerin psikolojik olarak hallerini, zamanın akışını kültürel yapıyı ve o dönemin tarihini vermeyi ve bunu romanda dört bölüm halinde anlatmasına rağmen bunu sadece bir günlük bir zaman dilimi içinde anlatabilmiş olmasını büyük bir başarı olarak görüyorum. Burada Ulysses okumuş olmamdan dolayı acaba onu mu taklit etti ondan mı etkilendi diye düşünmeden geçemedim..Ama böyle düşüneceğimizi bildiği için bence romanın sonunda da ondan bahsediyor .

Romanın kahramanları Mümtaz yalnız ve huzursuz bir adam olup , iç çatışmalarını toplumla çatışmalarını dönem itibarıyla çok iyi yansıttığını düşünüyorum.

Nuran karakteri o dönem için Batılaşma simgesi bir kadını yansıtsa da ,yaşadığı zorlukları aşamayan yenilgiyi kabul eden ,tam bir batılı kadın olarak göremiyorum .

Tanpınar'ın zamana önem verdiğini daha önce okumuştum . Bu kitapta zaman atlamalarını çok güzel vermiş ben bunu bir nevi bilinç akışı olarak kabul ettim . Ama zaman akışları bilinç akışı çok güzel kullanılmış .

Huzur da Tanpınar İstanbul'un farklı mekânlarını kullanmış. Bence İstanbul, Tanpınar için sadece bir şehir değil, aynı zamanda bir medeniyetin ve geçmişin simgesidir. Tanpınar,

İstanbul'u çok güzel anlatmış.İstanbul'u bence batı ve Doğu'nun kesişme noktası olarak ele aldığı için romanında da batı ve doğu kültürlerinin çatışmasını vermek üzere İstanbul üzerinde özellikle durmuş.

Musikiye olan ilgisi de ayrıca takdire şayan.. hiç duymadım makamlar ve müzik terimleri duydum ve bunları dinleyip araştırdım.. bu müzikler beni bile hala etkileyebiliyor.

Kişilerin tek tek psikolojik durumlarını bu kadar derinlikli net bir psikolog gibi bize anlatabilmesi beni kitabın içine daha da çekti. Karakterleri gözümde o kadar iyi canlandırdım ki onlarla birlikte İstanbul’u gezdim ,onlarla birlikte üzüldüm ,huzursuzlandım , mutsuz oldum ,müzik dinledim ,kızdım ben olsam ne yapardım diye düşündüm bu da Tanpınar’ın başarısı bence.

Ahmet Hamdi Tanpınar, Huzur ile sadece bir edebi eser değil, aynı zamanda Türk toplumunun ve bireyinin 20. yüzyıldaki durumlarını da ele almış ve bir baş yapıt yaratmıştır.

Huzuru okurken bir roman değil bir felsefe yapıtı okuyor gibi oldum .Tabii ki edebi yönü çok çok yüksek bir eser, ama bu kadar felsefi ,psikoloji kültür ,toplum bilimini ele alarak harmanlayarak bir edebi eser yaratması yazarın üstün yeteneği.

Aysel Sayın

Huzur’u ilk kez üniversite yıllarımda okumuştum. Üzerinden yıllar geçse de romanın birçok özelliğini anımsıyordum. Hakkında bu denli çok yorum yapılan, makaleler yazılan eseri etki altında kalmadan değerlendirmek zor olsa da hem anımsayamadıkları anımsamak hem de yeni bir bakış açısıyla yorumlayabilmek için bir kez daha okudum.

Aydın-halk, birey-toplum, doğu-batı, eski-yeni, gelenek-çağdaşlık, zaman-ölüm, hayal-gerçek gibi çatışmalar etrafında ilerleyen romanın adı “Huzur” olsa da birçok okurun hemfikir olduğu üzere huzursuzluğun romanını okuyoruz aslında. 2. Dünya Savaşı’nın hemen öncesinde başlayıp savaşın başladığı gün biten hikayede geçmişi de, şimdiki de geleceği de Mümtaz’ın belleğinde kalan anlattıklarından öğreniyoruz. Koskoca imparatorluk yıkılmış, yeni bir devlet kurulmuş Batılılaşma sürecindeki Türkiye’de musikiyle edebiyatla iç içe yaşayan elit bir aydın kesimiyle karşılaşıyoruz. 4 ana karakter ve birbirleriyle bağlantılı 4 ana bölümden oluşan, basit bir olay örgüsü olan romanda İhsan’la sorgulayan, köklerine bağlı, bilgeleşmiş ama tükenmiş aydın tipini; duygularıyla başedemeyen Suad’la umutsuzluğu, kötülüğü, amaçsızlığı, kişisel yıkımı; sanattan, edebiyattan, müzikten anlayan, gelişmiş bir estetik zevki olan Nuran’la geçmişin yüklerinden ve toplum baskısından kurtulamayan, kolayı ve kurban olmayı seçen bir kadını anlatıyor yazar.

Tanpınar’a göre yeni bir devlet kurulsaydı da toplum; eskiyle-yeni arasında kalmış, modernleşme sorunlarını çözememiştir. Bireyin ve toplumun huzursuzluğunun nedenlerinden biri de budur. Bir “arayış” romanı olan Huzur romanında, Nuran ve Mümtaz aşkı bize, bireysel huzurun ve mutluluğun tarihi ve toplumsal koşullardan ayrı düşünülemeyeceğini gösteriyor. Ülkenin toplumsal ve tarihsel koşullarına duyarlı bir düşünce adamı olduğu kadar musikiye, edebiyata, sanata düşkün, estetik zevkleri gelişmiş, oldukça duyarlı ve kırılgan bir aydın olan Mümtaz, toplumsal sorunlara çözüm üretememenin huzursuzluğunu da yaşar. Yaklaşan 2.Dünya Savaşı, Suad’ın intiharı, sevdiği kadın Nuran’ın kolayı seçip eski kocasına dönmesi onun umutlarını kırar, iç çatışmalara iter. Sanatla, edebiyatla, her şeyden önemlisi sevdiği kadınla, aşkla tamamlanacağını, bütünleşeceğini hayal ederken bütünlük algısı bozulur, içinde bulunduğu zamandan kopar, darmadağın olur.

Edebi dil ve şiirsel üslubuyla Servet-i Fünun romanlarını hatta mensur şiirlerini anımsatıyor Huzur.Mümtaz’ın Dede Efendi’yi, İtri’yi, Wagner’i, Beethoven’ı dinlediği; Neşati’yi, Baudelaire’i okuduğu, Nuran’la dolaştığı, aşkını yaşadığı İstanbul’un, Boğaziçi’nin güzelliklerini anlattığı çevre, doğa ve tinsel betimlemeleri oldukça iyi. Hayal kırıklıkları yaşayan, içe kapanık, melankolik, çözüm üretemeyen elit sınıftan kahramanlarıyla, İstanbul’un, Boğaziçi’nin mekan olarak seçilmesiyle, İstanbul’un dışına çıkılmamasıyla da Servet-i Fünun romanlarına benziyor.

Sadece bir aşk romanı olmayan düşünsel derinliğiyle öne çıkan Huzur bize, bireysel huzurun ve mutluluğun toplumsal mutluluktan ayrı düşünülemeyeceğini, toplumda huzur ve mutluluk yoksa bireyin de huzursuz olacağını anlatıyor

Havana Öngeöglü Oman

Ahmet Hamdi Tanpınar'la tanışmam “Beş Şehir” kitabı ile oldu. Şehirleri canlı birer varlık gibi ele alıp beş duyusuyla yazmış sanki. Okuyucu olarak doğrudan kendimi anlatının içinde buldum. Kültürünün, kelime haznesinin, birikiminin zengin olması yapıtlarına yansımış.

1901-1962 yılları arasında yaşamış Tanpınar, çok kültürlü ve çok yönlü Türk edebiyatının değerli bir yazarıdır. Şair, romancı, hikayeci, deneme yazarı, edebiyat tarihçisi olan Tanpınar, şiire büyük önem vermiş, “Bütün Şiirleri” Dergâh yayınları tarafından 1976 yılında basılmış. İkinci tanışmam şiir kitabı ile oldu. Şiirlerini derinlikli, anlaşılır buldum zevkle okudum. Bendeki şiir kitabı 2022 yılı 32. baskısı. Bu şiirlerinde zaman, geçmiş, yaz, bahçe, su sesi, mevsim dönümü, rüya ve hülya çok başka içeriksel anlamlar edinerek, bireyin iç dünyasını ve karmaşasını yansıtmaktadır.

Ayrıca yaşadığı yıllarda 1. ve 2. Dünya Savaşı ile Kurtuluş Savaşı'na tanıklık etmiştir. Savaşın yıkıcılığı, bittikten sonra yarattığı şartlarla mücadele, açlık, yokluk, yoksulluk, yoksunluk, kayıplar ve yaşanan birçok acı insanoğlunun hafızasına kazınmış ve sonraki yaşamını büyük ölçüde etkilemiştir. Ayrıca Osmanlı'dan Türkiye Cumhuriyet'ine geçiş sancıları, devletçe ortaya konan inkılâplar, eski gelenek görenek ve yaşam kültürünün tamamen değiştirilerek yeni bir kültür yaratılmak istenmesi bireylerde ve toplumda bir kargaşa yaratmıştır. Bazı kesimler uyum sağlasalar da bazıları sağlayamamışlar. Tanpınar bunu eserlerinde bir keskinlik ve zıtlık olarak vermiştir.

Tanpınar'ın başyapıtı kabul edilmiş Huzur da İstanbul'u odak alır. Bu roman, çağdaş edebiyatımızın en güçlü örneklerindendir. Bir aşk çerçevesinde, İstanbul, töresi, ekonomik düzeni, tarih içindeki konumu, kuşaklar boyu etkisini sürdürecektür kültürüyle yansıtılır. Kültür ve sanat izlekleri, özellikle müziği ve İstanbul'u anlatan satırlar, bir bakıma, bu topraklardaki kültüre, sanata, İstanbul ve Boğaziçi'ne ışık tutar; şehir silüetleşerek, Mümtaz'ın gördüğü ölüm hayalleri arasına karışır.

Huzur; otobiyografik bir roman. Yazar romanda daha çok kendi yaşantılarını, kendi aşkını kendi sorunlarını anlatmaktadır. Bu durumda akla gelen ilk yöntem, birinci kişi ağzından yazmaktır romanı ama Tanpınar üçüncü kişi tekniğini seçmiştir. Romanda, bazen, üçüncü kişi ağzından anlatılanlar aynı zamanda Mümtaz'ın bilincinden geçenler oluyor. İç monolog ve geriye dönüş teknikleri kullanılmıştır. Dört bölüme ayrılmış roman, büyük ölçüde Mümtaz'ın bakış açısını yansıtır. Bu romanda dil çok zengin, anlatıcı her şeyi bilen ve gören “Tanrı Anlatıcı”dır. Psikolojik ve felsefi bir roman olarak okudum. Bireyin iç derinliğini yakın temasındaki kişilerle, şehirle ve musiki ile ortaya koymuş yazarımız. Kitabın adı da kapağı da bu düşüncemi destekler niteliktedir. Dört karakter ve dört bölüm olsa da İstanbul ve müzikte ayrı birer karakter olarak roman boyunca yer almaktadır. İnsanlar arası ilişkinin anahtarı müziktir. Geçmişle bağlantımızın da anahtarı odur. Huzur'da İstanbul ve müzik ayrı birer karakter gibi ele alınmıştır. Tarihi, boğazı, sahaflar çarşısı, Beyazıt Meydanı, bit pazarı, ara sokakları, mimarisi, musikisi, edebiyatı dile gelip kendi varlığını hissettiriyor ve İstanbul'a derin anlamlar katıyor.

Tanpınar batı-doğu meselesine derinlemesine kafa yoran, üzerinde çalışan bir yazarımızdır. Uzun yıllardır padişahlıkla yönetilen bir toplumun Kurtuluş Savaşı'nın sonunda birçok inkılâpla modernleşme çabaları, toplumu eski ile yeni arasında denge kurmaya zorlamış.

Bazıları bu değişime kolay ayak uydururken bazıları geleneğine ve eskiye bağlı kalmayı yeğlemiştir. Osmanlıda sınıf sorunu vardır. Halk ile saray tamamen ayrılmış olduğundan yaşamı, kültürü, zenginliği hatta edebiyatı bile farklıdır. Savaşlar sonrası Türkiye'sinde yoksul, eğitimsiz, çok az nüfuslu bir halk vardır. Eğitim, sanayi, üretim neredeyse yok gibidir. Yazar bize o günün resmini yansıtmıştır adeta. Kendi bilincinden kabul gören fikirleri karakterleri, İstanbul ve müzik üzerinden okuyucuya aktarmıştır. Romanın gerektirdiği biçim ve tekniği aramış ona göre romanını yazmıştır. Yapıtlarında birbirini besleyen temalar, karakterler, fikirler bulunmaktadır.

Huzur'daki ana fikri kısaca ortaya koymak istersek, birtakım değerler arasındaki çatışmayı sergilemek ve bu çatışmanın yarattığı bunalımı Mümtaz'ın kişiliğinde dile getirmektir diyebiliriz. Yani, estetik değerlerle sosyopolitik değerlerin ya da romandaki somutlaşmış şekliyle, Mümtaz'ın kişisel mutluluğu ile toplumsal sorumluluğunun çatışması. Sahnelemek istediği bu değerler çatışması romanın anlatım tekniğini de belirler, yapısını da.

Huzur, anlatışta, hele tasvirlerinde, yer yer düzyazı şiire ulaşmıştır. Tanpınar, şiiriyle romanları

arasındaki ilişkiyi zaten şöyle açıklar:

"(...) şiir, söylemekten ziyade bir susma işidir. İşte o sustuğum şeyleri hikâye ve romanlarımda anlatırım. Onun için mümkün olduğu kadar kapalı alemler olmasını istediğim şiirlerimin anahtarlarını roman ve hikayelerim verir. Mamafih roman anlayışım şiir anlayışından fazla ayrılmaz. Orada da rüya kelimesi için söylediğim şeyler, hatta rüyanın nizamı hakimdir. Şu farkla ki, şiirde dolayısıyla kendimin, hikaye ve romanlarımda kendimle beraber mümkün olduğu kadar hayatımın ve insanların -kendimden başkalarının- peşindeyim."

" . . . şiir de, roman da, hikaye de ancak tekniğiyle beraber doğan eserlerde mevcuttur. " Böyle diyor Ahmet Hamdi Tanpınar "Edebiyatımızda Duraklama mı Var?" adlı söyleşide.

• • •

Huzur; bir aşk romanı gibi görünse de bana göre aslında aşk romanı değildir. Ne Nuran ne de Mümtaz birbirlerine aşıktır. Birbirini anlayan, tamamlayan, ortak duyguları paylaşan iki kişidir, derinliği çok fazladır. Roman kişileri aydınlık, kendi yalnızlığında yaşamaya çalışan entelektüellerdir. Halk yok. Doğu-batı bileşeni altında geçmiş yadırgayan geleceğe özenen bir toplum yapısı mevcuttur. Bu durum Tanpınar'ın meselesi haline gelmiş kendisi hem batılı yazarları çok okuyup içselleştirmiş hem doğulu yazarları.

-Huzur romanı dört bölümden oluşur. Birinci ve dördüncü bölümler şimdiki zaman çekimli olarak anlatılır. Üçüncü ve dördüncü bölümler ise geçmiş zamandır. Anlatının şimdiki zamanlı bölümleri aşağı yukarı yirmi dört saate sığdırılmıştır. Romandaki betimlemelere bakarsak, anlatı "Ağustos sonu sabahı" başlar. Anlatı bitiş vakti ise "yan pencerelerden birinde bir radyo Hitler'in o gece verdiği hücum emrini tekrarlıyordu" tümcesiyle betimlenir. Söz konusu olan "hücum emri" Hitler'in 1 Eylül 1939 günü saat 04:40'ta verdiği Polonya'ya hava saldırısı buyruğudur. Huzur'un şimdiki zamanı 31 Ağustos 1939 sabahı saat dokuz gibi başlayıp, 1 Eylül 1939 sabahı sona erer. Hem Mümtaz'ın hem de Avrupa'nın bir son günüdür bu aşağı yukarı yirmi dört saatlik süre.

İhsan adlı birinci bölümde, ayrıca, patlamak üzere olan savaş karşısında Mümtaz'ın duyduğu dehşet, İhsan'ın hastalığıyla büsbütün sarsılışı, romanın sonunu hazırlayan ruhsal durumlar.

Geriye dönüşlerle geçmişe bir yolculuk yaptırır okuyucuyu ve Mümtaz'ın hikayesini kabaca aktarır yazarımız. Ağabey dediği, amcaoğlu İhsan'la karısı Macide'nin yanında yetişmiş Mümtaz, çocukluğunda, savaş ortasından geçerek, Anadolu'dan İstanbul'a gelmiştir. Galatasaray Lisesi'nde okumuş, Edebiyat Fakültesi'ni bitirmiştir. Artık fakültede asistan olan Mümtaz, şiir yazmakta, eski şiirimize ve eski müziğimize yakınlık duymakta; yeni Türkiye yurttaşı olmakla birlikte, kültür gömleği değiştirmelerin sancısını çekmektedir.

Şimdi İhsan hastadır; Mümtaz birdenbire ailenin gündelik sorunlarıyla ilgilenmek durumunda kalmıştır. Birikmiş bir dükkân kirası sebebiyle esnafla, alışveriş düzeniyle yüz yüze gelir: Fiyatlar ansızın fırlayacaktır. Mümtaz İkinci Dünya Savaşı'nın patlak vereceğini sezinler. Bireysel bir yıkımda, bir zamanlar çok sevdiği Nuran'ın eski kocasıyla tekrar evleneceğini haber almasıdır. Mümtaz dışa vurmadığı sızılarla içine kapanır. Roman geriye dönüşlerle Mümtaz'ın ve o dönemde kocasından yeni boşanmış Nuran'ın aşk hikayesine açılır. Bu aşk, biraz da İstanbul'a duyulmuş aşk ve bağlılık, uçsuz bucaksız hayranlıktır. Yine Edebiyat Fakültesi'nde okumuş Nuran'la Mümtaz, İstanbul'u, özellikle Boğaziçi'ni, şehrin eskiyi korumuş semtlerini, bir tarih, geçmiş zaman, mimari rüyası içinde yaşarlar. (Çok benzer sahneler, Tanpınar'ın göz kamaştırıcı denemesi Beş Şehir'in Bursa'ya ayrılmış sayfalarında karşımıza çıkar.) Bu süre içinde Mümtaz, İhsan için doktor bulmak, kiracıyı bulup kirayı tahsil etmeye çalışmak gibi günlük sayılabilecek işlerin peşinde sokaklarda dolaşırken aklından geçenlerle bir iç yolculuk yapacaktır. İhsan'ın öğüdüne uyup bir yolculuğa çıkmadığı için hiçbir şeyi de unutamamaktadır. Ancak yaşamış oldukları da İstanbul'dan bir süre uzaklaşmakla unutulabileceği, etkisinden kurtulabileceği türden değildir. İstanbul sokaklarında dolaşırken kendi ruhunun labirentinde yolunu, akıl sağlığını yitirmeye yönelmiştir. Mümtaz'ın acıklı sonunu getiren nedenler, ilk bakışta, kendi aşırı duyarlı kişiliği, Nuran'a olan aşkının eziciliği, Doğu ve Batı kültürleri arasında sıkışıp kalmışlığı, nihilist Suat'ın etkisi, kendine bir gelecek görmeyişi gibi sıralanabilir. Avrupa'nın durumu da pek iç açıcı değildir.

Nuran adlı ikinci bölüm şöyle başlar: Bu, dünyanın en basit, adeta bir cebir muadelesini hatırlatacak kadar basit aşk hikayesidir. Mümtaz'la Nuran bir sene evvel, bir Mayıs sabahı Ada vapurunda tanışmışlardı.

Tanpınar gerek kahramanının ruh halini gerek ortamı hep müzikle tanıtmaya, tasvir etmeye eğilimlidir. Mümtaz'la genç kadını birbirine en çok yaklaştıran musikidir. Ayrılık ayinini andırır bazı müzik sahnelerinde geçmişe ilişkin figürler belirir, Huzur uzaktan uzağa Mahur Beste'ye bağlanır.

Suat adlı üçüncü bölümde; aşka komünist eğilimli Suat da karışacaktır. Suat, Nuran'ı sevmekte; Mümtaz, Suat'ın varlığından hem tedirginlik duymakta hem de bu aşka içten içe sarsılışlarla boyun eğmektedir. Bu karmaşık aşk, Nuran'ın Mümtaz'ı tercih etmesiyle, düşüncelerinin, dünya görüşünün de huzursuzluğunu yaşayan Suat'ın intiharına yol açar. Gelgelelim, Nuran'ın kararsızlıkları, ilk eşinden olan küçük çocuğuna bağlılığı, Mümtaz'la evlenmesini engelleyecek; geriye, birlikte yaşanmış güzel günlerin çok renkli çevreleri, birlikte gezilmiş İstanbul anıları, Mümtaz'a -hayatı hakkında bir roman yazmak istediği- Şeyh Galip'ten duyarlıklar ve acıyı göğüslenişler kalacaktır.

Mümtaz adlı dördüncü bölümde; eser, tekrar yaşanan zamana döndüğünde, İhsan'ın hastalığı artmıştır. Ona ilaç yetiştirmeye çalışan Mümtaz, yolda, sanrıdan ibaret Suat'la karşılaşır. Burada Mümtaz'ın dünya görüşüyle Suat'ınki artık çatışmaya girer. Yaklaşan faşizm, Hitler'in gayesi, otokratik düzenler, insanlığın umutsuz geleceği sağanak halinde dillenir. Mümtaz kaygılar, ağır iç huzursuzluklar duyar; adeta bir nöbet geçirmektedir. Sanrısız Suat birçok itiraz arasında kaybolur. Yere düşmüş, yaralanmış Mümtaz, eve ulaştığında, radyolardan İkinci Dünya Savaşı'nın başladığı haber verilmektedir. (46, 52, 58 sayfalarda Mümtaz'ın çıldırmanın eşiğinde olduğu sezdirilir, Mümtaz'ın bezginliği ve ölüme bir kurtuluş) diye bakması belirtilir.

Tanpınar'ın zamana bakış açısı, Mümtaz'ın iç sıkıntıları, romanında halkın olmayışı açısından Marcel Proust'un "Kayıp Zamanın İzinde" romanını çağrıştırdı. Bütün romanın bir günlük zaman dilimini kapsamıyla James Joyce'un ünlü romanı Ulysses'i anımsattı. Ayrıca İstanbul sokakları, tarihi, kültürünü aktarımlarıyla Orhan Pamuk'un "Kara Kitap"ını anımsattı. Tanpınar özellikle ilk iki yazarın yapıtlarını okuyup okumadığı veya etkilenip etkilenmediği ile ilgili bir şey söylemiyorum. Sadece bana çağrıştırdıklarını aktarıyorum. Suat ise Dostoyevski kitaplarından fırlamış bir karakter gibi. Sanki romanın dışından bir kişi ancak romana damasını vurup bütün taşların yerini oynatan kişidir. Bir kişisel aşktan bahsedeceksek bu Suat'ın Nuran'a olan aşkı olur sanırım.

Son olarak roman hep bütünün çeyreği şeklinde ilerlemiştir. Dört bölümü yılın dört mevsimine benzettim. İlkbahar İhsan'ın akılcı yaklaşımıyla Mümtaz'ın bilinçlenmesini sağlaması bir baba gibi kol kanat germesi, Macide'nin badem çiçekleri altında sevgiyle ruhunun zenginleşmesini anlatmakta sanki. Yaz İstanbul, boğaz, Nuran'la yaşadığı aşk dolu günleri, sonbahar Suat'ın devreye girerek işlerin çetrefilleşmeye başlaması ve sıkıntılı hal almasını, kış ise artık Suat'ın ölümüyle kaybedilen Nuran ve onun eski eşine geri döndüğünü öğrenmesi, 2. Dünya Savaşı'nın her an parlak verecek olması, Suat'ın ölümü gibi yine dört büyük sanrı yaşar Mümtaz. Dört kez dışarı çıkmıştır bir günde. Kafasını dağıtmak için ama sokakta gördüğü tablo savaş zillerinin çaldığını yüzüne vurur. Kiracıdan kirayı almak için, doktor bulmak için ve ilaç almak için dışarı çıkar. Burada da yine bir tam gün çeyreklere bölünmüş gibidir.

Hala yazacak konuşacak çok şey var. Bazı cümleler var ki onların her birini alıntılıyıp üzerinde tartışılması gerekir. Bu artık ileri bir çalışma olacağından burada değinmeyeceğim.

F. Cihan Gökten,

Roman Birinci Dünya Savaşı sonrası neredeyse İkinci Dünya Savaşı patladı patlayacak atmosferinde geçiyor. Savaş beklentisinin insan ruhunda yaptığı o depresyonla birlikte tabii ki kişilerin de bu dünyada herkesin olduğu gibi umutları ve özel problemleri var. Mümtaz çocukluğundan yaralı abisinin ve eşinin yetiştirdiği çok akıllı başında ve entelektüel bir genç. Nuran evlenmiş boşanmış yıkık aşkların tecrübesini yaşamış güçlü bir kadın. Suat Mümtaz'ın tam tersi günü gün eden ve aslında bu dünyayı ve insanları sevmeyen bir adam. Karakterler inceden inceleme çok iyi işlenmiş. Okur olarak sanki onları tanıyor gibisiniz.

Ne güzel cümleler ve müzikal kelimeler var! Betimlemeler harika... Önce altlarını çizmeye kalktım baktım olacak gibi değil. Bütün kitabı çizmem gerekiyor. Neredeyse yüz yıl önce yazılmış bir kitap nasıl bu kadar etkili olabiliyor? Gerçek klasik sanatın tarifi bu olmalı. Bir asır sonra bile... Ahmet Hamdi Tanpınar'ın kendisini de çok merak ediyorum. Özel hayatı ve kişiliği nasıldı? Kitabı tekrar tekrar okumak

istememin yanında yazarın kişiliğini merak etmek ve keşke tanışaydım demek de çok ilginç aslında. Romanın ötesini düşünmek gibi.

Büyük yazarımız kocaman bir zaman dilimini geriye dönüş ve sıçramalarla sadece bir güne sığdırmış. Kurgu çok olaylı ve sürprizli değil. Aksiyon olarak sadece beklenmedik Suat'ın intiharı var. Bu olay sonrası zaten her şey tamamıyla değişti. Huzursuzluk döngüsü içinde huzur anları. O da belki... Zaten hayat da böyle bir şey değil mi?

Kitap hakkında sık sık yazıldığı gibi Huzur, huzursuzluğun romanı.

Şule Dandik

1949 yılında Ahmet Hamdi Tanpınar tarafından yazılan huzur romanında Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçiş döneminde İstanbul'da yaşayan çeşitli karakterlerin iç dünyaları aşkları melankolileri modernleşme sancıları ve bireyin kendi huzurunu arayışı anlatılmaktadır

İstanbul'u tarihi sokaklarını boğazın atmosferini Osmanlı'dan kalan izleri resmedişi çok etkileyici mekan betimlemeleri zaman duygusu ve atmosfer aktarımı çok güçlü sadece Aşk romanı değil aynı zamanda dönemin ruh halini de gösteren bir eser okumakta biraz zorlandım dili çok ağır cümle yapıları karmaşık betimlemeler çok uzun bu yüzden akıcı olarak okuyamadım ana temalar ise huzur ve huzursuzluk aşk ve Tutku zaman bilinç hatıralar doğu batı çatışması cumhuriyet dönemine geçişte bireylerin bocalaması klasik Türk musikisi edebiyat İstanbul kültürel dokusu.

Türk edebiyatının en önemli modern klasiklerinden biri olan huzur romanı hem bireysel hem toplumsal bir Arafta kalma halini başarıyla anlatıyor

Tanpınar Batı Düşüncesini (Proust, Bergson) türk kültürü ile harmanlıyor

Roman boyunca müzik resim şiir gibi sanat dallarından sıkça söz ediliyor

Sanıyorum Tanpınar İstanbul'u şöyle anlamlandırıyor geçmişin hatıraların sanatın ve değişimin sembolü güzelliği ile insanı büyüler ama altı kaygılarla değişim le doludur İstanbul da tıpkı Mümtaz gibi bir kimlik arayışı içindedir

Tanpınar'ın dili ile İstanbul bir rüya gibi güzel bir hüznün gibi kalıcı

Romanda öne çıkan alıntılar

İnsan hayata katıldığı nispette vardır

Huzur biraz da geçmişin acıları ile barışmaktır

Zaman her şeyin ilacıdır Fakat aynı zamanda en büyük yaradır

Bizim için asıl mesele kendimizle barışmayı öğrenmektir

Tanpınar huzur'da başka zamanı ve toplumu anlatırken Aslında insanın kendi içindeki çatışmalarıyla yüzleşmesini merkeze alır

Roman 4 bölümden oluşuyor buna göre bakarsak

Mümtaz. Arayış ve huzursuzluk

Nuran. aşk ve kayıp

İhsan. gelenek ve bilgelik

Suat. umutsuzluk ve karanlık

Bu 4 karakter birleştiğinde Huzur sadece bir aşk romanı değil Türkiye'nin bir dönemdeki ruh hali haline gelir

Tanpınar bize şunu söylemek ister. Huzur diye bir şey yoktur Sadece arayış vardır

Meral Alkaya

Ahmet Hamdi Tanpınar ile aynı fakültenin merdivenlerinde, aynı bölümün koridorlarında farklı zamanlarda öğrenci olduk. Daha sonra hocalarımın hocası oldu Tanpınar. Ama ne yalan söyleyeyim onun nasıl bir yazar ve şair olduğunu hiç düşünmemiştim. On Dokuzuncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi kitaplarımın

arasındaydı. Vizelere, finallere hazırlanırken kaynak olarak kullanıyordum, o kadar. Kısacası bugün ona duyduğum hayranlık duygusu yoktu o yıllarda bende. Tanpınar'ı tanımam ve büyüklüğünü anlamam öğretmenlik yaptığım yıllarda oldu.

Huzur romanını okuma serüvenim boyunca hissettiğim duygunun hayranlık yanında “cehalet” olduğunu söylediğimde ayıplanabilirim. Ama yine de söyleyeceğim. Tanpınar, bir usta ama aynı zamanda bir deha... Yazar olmanın yanı sıra bir edebiyat tarihçisi olmasından da kaynaklanıyor bilgisi. Ama bu unvanı da ondaki bu deryanın açıklaması olamaz. Kendi tarihine ve kültürüne duyduğu hayranlığın, bağlılığın yanında dünya edebiyatına, tarihine, sanatına siyasetine bu denli hâkim olması büyüklüğünün nedeni. Dört yüzü aşkın sayfası olan romanında sıradan bir cümleye rastlamak adeta mümkün değil. Her cümlemin bir ağırlığı ve derinliği var.

Yirmili yaşlarda Türk Sanat Müziği dinlerdim. Çok yaş almadan klasik Türk Müziği ve Halk Müziği dinleyicisi oldum. Eski camiler, hanlar, hamamlar, köprüler, saraylar, bedestenler ilgi alanıma girdi. İstanbul'un tarihi mekânları, yalıları, köşkleri, bahçeleri, parkları, adaları olmak ve görmek istediğim yerler oldu. Eskinin ve tüm değerlerimizin korunmasını isterim daima. Dolayısıyla Huzur romanını konu olarak sevmiştim. Bunun yanı sıra konu işlenirken sözü geçen yerli ve yabancı şairler, yazarlar, heykeltıraşlar, bestekârlar, besteler, makamlar ve adı geçen birçok sanat eseri ve bu isimlere, eserlere hâkim bir Tanpınar... Hepsinden öte anlatılanlar yanında anlatılanların anlatımı... Benzetmelerle, betimlemelerle, kişileştirmelerle oluşturulan cümlelerdeki çizilen resmi, zihinde canlandırmak ve dilin büyüsunü hissetmek... Altı çizilen sayısız cümle var kitabımda. Kimi aforizma niteliği taşıyor kiminde de sanatlı bir anlatım var.

Anlatım her ne kadar çok etkileyici gelse de özellikle kişilerinin içseslerinin anlatıldığı ve anlatıcının çözümleme yaptığı yerlerde şiir dilinin imgelerinin fazlaca kullanıldığı satırlara çoğu zaman büyük bir hayranlık duymakla beraber uzun cümlelerin beni bazen yormadığını ve anlamakta zorlanmadığımı söylersem yalan olur.

Huzur'da İstanbul'un 1930'lu yıllardaki ev hayatını, eğlencelerini, kadın-erkek ilişkilerini, sağlık sistemini, ulaşımını, vapurların ulaşımında ne denli önemli olduğunu, camilerini, semtlerini, boğazı, İkinci Dünya Savaşı olasılığının aydın kesimde nasıl algılandığını, dünya siyasetini görüyor; entelektüel kesimin felsefi sohbetlerine kulak veriyoruz. İhsan'ın milletvekili arkadaşıyla yaptığı sohbet sırasında robdöşambırı ile oturuyor olması, o yıllarda kadınların hatta dul bir kadının özgürce hayatını yaşaması dikkatimi çekiyor.

Roman kahramanları genelde üst tabaka diyebileceğimiz ekonomik sorunları olmayan ailelerin yanı sıra dönemin entelektüel insanları. Çok az olan halktan insanların manzaraları, adeta dekor gibi kullanılmış.

1940'lı yılların sonuna doğru yazılan Huzur'da Tanpınar, dönemin entelektüellerini James Joyce'un kahramanı Mr. Bloom'a benzetmesi ile beni bir kez daha şaşırtıyor.(James Joyce'un M.Bloom'u gibi korkularımızın üstüne oturmuş felsefe ve şiir yapıyoruz. Sayfa 362-363) Ulysses'in o yıllarda Türkçe çevirisi olmadığını düşünürsek Tanpınar'ın büyüklüğünü bir kez daha anlamış oluruz.

Kitapta beni etkileyen çok yer var. Ama aklımda kalan bir yer var ki belirtmeden geçemeyeceğim. Nuran bölümünde Mümtaz'ın Emirgan'daki evindeki müzikli ve yemekli toplantıda Mümtaz'ın arkadaşı Orhan'ın Cumhuriyet dönemi Türkiye'sinin gelişmesi için nelerin yapılabileceği konusundaki tespitleri ve Osmanlı'nın çöküş dönemindeki padişahlarını sorguladığı bölüm. Kitaptaki felsefi sorgulamaların hepsi çok önemli ama özellikle Orhan'ın(bence Tanpınar'ın) tespitleri bugün için bile dikkate değer.

Nuran'ın Mümtaz'ı bırakması konusunda Nuran'a kızamıyorum. Nuran bir kadın olarak duygularının değil mantığının sesini dinlemiştir. O bir annedir. Ve Mümtaz'ın bence hasta olan ruhunu görmüştür. Mümtaz bile kendisi için “Ben zayıf adamım. “(sayfa 355) “Ben müdafaasız adamım.” (sayfa 356) diyor. Bir kadın hele ki o yıllarda bir kadın, eşini güçlü görmek ister. Nuran henüz mutlu günlerindeyken Mümtaz'a “ Niçin bugünü yaşamıyorsun Mümtaz! Neden ya mazidesin ya istikbalde?” (sayfa191) sorusunu yöneltme ihtiyacını hissediyor. Aslında başından beri ikisi de bu beraberliğin olmazlığını görmüşler ama kabul etmek istememişlerdi. Nuran'ın Mümtaz'ı bırakmasını ne kadar anlıyorsam Fahir'e dönmesini de o kadar anlamıyorum. Fahir güvenilir ve sorumsuz bir eşi ve değişmesi mümkün değildi. Nuran'ın tekrar ona dönmesi de onun çok sağlıklı bir ruha sahip olmadığının bir göstergesi

Biz ters giden işlerimizde daima bir suçlu ararız. İşte, Suat da bir günah keçisi, bir şeytan, başarmanın, mutluluğun önündeki engeldir. Yazar Mümtaz'ın hayatındaki engelleri Suat olarak somutlaştırmış.

Kitapta anlatıcının tutumu da dikkatimi çekti. İlahi bakış açısı olan anlatıcı bazen insanileşerek roman kahramanlarından biri olabiliyor

“Yazık ki serçelerin tat alma lezzetleri hakkında hiçbir fikrimiz yoktur.” (sayfa 345) Bu cümleyi anlatıcı söylüyor.

“Hareketlerimizin sebeplerini kendimiz bile çabukça gözden kaybederiz... Hatta muhayyilemiz kendiliğinden bu müstakil hareketlere başka sebepler icat eder. Mümtaz için böyle oldu.” (sayfa 350) Bu cümle de anlatıcıya ait.

Yukarıdaki örneklerde bence anlatıcı insanlaşmış ve ilahi özelliğini bırakmış.

Huzur’u ikinci kez okudum. Anlamadığım, gözden kaçırdığım birçok yer var. Özellikle göndermelerin birçoğunu yakalayamadığımı düşünüyorum. Defalarca okusam yine yeterli olmayacak, biliyorum. Huzuru arayıp da bulanlara ne mutlu...

mustafa sültaş

huzur: “eksik olan sadece ‘zaman’ değil!”

sevgili **jale parla** “*don kişottan bugüne roman*” kitabında şöyle diyor: (s: 287)

mahur beste zaman hakkında bir roman olacaktır. ama tanpınar romanının üç bölümü boyunca öne çıkardığı temayı, yani mutlak zamanın çeşitli cisimlendirilmelerini terk eder ve “garip bir ihtilalci” diye başlayan dördüncü bölümde, behçet bey’in anımsamalarla gelen yitik zamanından, düşlerin mitik ve arketipçi zamanından, musikin “nehirsel” zamanından ayrılarak tarihsel zamana geçer. ve yarım kalmış bir roman olarak bırakılır mahur beste. kitabın son bölümünü, bu bitmemiş roman için yazarına sitem eden karakterin, behçet bey’in, bize yazarın yanıtı yoluyla aktarılmış (ama aslını okumadığımız) sitem mektubu oluşturur. özetle, ‘neden beni terk ettin?’ diye sorar roman kahramanı romanın yazarına. tabii, bu sorunun yanıtını bulmak da metin orada kesildiği için okura düşer. meraklı okur sorunun yanıtını, biraz da boşuna, huzur, sahnenin dışındakiler ve saatleri ayarlama enstitüsü’nde arayacaktır. bu üçü de eksik bir metnin, mahur beste’nin gölgesinde ilerleyen romanlardır. ama üçünde de, şiir-musiki-rüya üçlüsünden beslenen bir zaman-romanı bulamayacaktır okur.

sevgili **a. hamdi tanpınar**’ın şiirleri, düzyazıları, edebiyata, sanata, şiire dair söyledikleri ve birkaç hikâyesi dışında, şimdiye kadar, “**saatleri ayarlama enstitüsü**”(2017), “**aydaki kadın**” (2017), “**mahur beste**”(2018), adlı üç romanını okudum. sevgili **ayşen mert**’in önerdiği ve bugün konuştuğumuz “**huzur**” ise okuduğum dördüncü romanı.

kendi açımdan sadece bunlardan ilkinin okumam gereken bir roman olduğunu düşünmüştüm. huzur dahil diğerlerini, halen uygulamakta olduğum “okuma/yazma” işi yüzünden ve “entelektüel malûmatfuruşluk” bağlamında okuduğumu söyleyebilirim. başka bir deyişle, okumasaydım bende bir şey eksik kalmazdı!

gümüşlük akademisi bağlamında bir iş olarak önüme koyduğum “okuma faaliyetleri” bağlamında edebiyatın bütün kanallarını ya da eğilimlerini daha yoğun okumak zorunda hissetsem de, tanpınar açısından bu böyleydi.

edebi yapıtları okumak okumaya ilk başladığım anlardan beri severek ve keyifle yaptığım faaliyetlerden birisidir. kuşkusuz hepimiz okurken bir seçim yaparız. ben de bu seçimlerim sırasında doğrusu a. h. tanpınar’ın kitaplarını ancak okuma buluşmaları bağlamında gerek görüp okudum. çünkü daha önce okuduğum kitaplara göre gereklilik sıralamasında bir önceliği olmadığını “düşünüyorum ve biliyordum”. bu bilginin kaynağı kuşkusuz başkalarının söyledikleriydi.

örneğin **fethi naci**’nin “**100 soruda türkiyede roman ve toplumsal değişme**” kitabı bu konuda bir ölçüttü. gerçi şimdi olduğu gibi, bugün bana gerekli bölümlerini yeniden okuduğumda sevgili f. naci’nin huzur’a yönelik değerlendirmelerini eksik ve aşırı yorum olduğunu düşünsem de, en azından rota belirleme anlamında yazdıklarının yararlı olduğunu yaşadığım somut örneklerden yola çıkarak söyleyebiliyorum.

huzur romanı ve hattâ üçlemenin bütününün -**sahnenin dışındakiler**’i henüz okumadım ama-bence tanpınar’ın, başkalarından daha evvel keşfettiğini ve önemsedığını sandığım sevgili **marcel proust**’un etkisi altında, özellikle de “**kayıp zamanın izinde**” romanından haberdâr olmasından kaynaklanan, “**türkiye’de de benzer romanlar yazılabilir**” savının bir örneklemesini oluşturmak üzere bu roman dizisini yazdığını düşünüyorum.

roman neden yazılır, işlevi nedir?

selahaddin hilav a. h. tanpınar ve romanı “huzur”a dair **tanpınar üzerine notlar** başlığıyla yazdığı yazıda şöyle diyor:

tanpınar, romancı olarak, insan-insan ve insan-eşya ilişkilerinde ortak bir anlamın bulunduğu inanıyor. yani çağdaş batı romanında proust ve kafka’dan bu yana ortaya çıkan bir sorun, tanpınar için tam anlamıyla söz konusu değil. bu sorun, insan-insan ilişkisinin, manevi değerlerin ve insan-eşya ilişkisinin anlamını kaybetmesi; kavramların, duyguların ve ilişkilerin ortak anlamdan yoksunlaşması sorunudur.

bu saptama bence de doğrudur. a h tanpınar, her ne kadar yazdıklarının kaynağını başka coğrafyalarda, kişilerde, toplumlardan alsa da aslında bu ülkenin gerçekleriyle bu ülkenin insanına seslenir. ancak bu ülkenin insanı hilav’ın da dediği gibi, tanpınar’ın kaynak ya da örnek aldığı batılı toplumların yaşadığı süreçleri ve geçirdiği dönüşümleri yaşamamış ve içselleştirmemiştir. bu yalnız toplum için böyle değil, aynı zamanda yazar yani tanpınar açısından da böyledi. işte tam da bu nedenle türkiye’de roman bir idea’nın, düşünce’nin topluma ifadesi için bir araç durumundadır. tanpınar da romanlarında somut olarak bunu yapmaktadır. bu romanında da diğerlerinde olduğu gibi düşündüklerini vazetmekte, dahası benimsemesini, doğru kabul edilmesini istemektedir.

bundan pratik ve kişisel bir yararı yoktur aslında, yapmak istediği tek şey, cumhuriyetin kuruluşu sürecinde bir bıçakla ayrılmış gibi geçmişinden koparılmış toplumun, başta belleği olmak üzere geçmişinin bir kaleme silinip atılmaması, anımsanması, bir değer olarak kabûl edilip benimsenmesi ve her ne yapılacaksa bunun içinden çıkarak ve bunun üzerine inşa edilmesidir. bunun ise romanda anlatılan ya da hayal edilenle bir örtüşmesi söz konusu değildir ne yazık ki. o bana göre kendi önkabûlünü benimsetmeye çalışmaktadır.

aslında doğrudur. geçmiş -*özellikle de yakın geçmiş*- kolayca tu kaka edilecek bir gerçeklik değildir. bu hem kişisel düzlemde böyledir, hem de ortaya çıkmış olan ürünler bağlamında böyledir. o yüzden “geçmişini bilmeyenler geleceklerini yaratamazlar!” savı doğrudur. bu doğru bir savdır. ama geçmişte bilinmesi ve korunması gerekenler nelerdir, burada rivayet muhtelifdir. hele hele toplumsal ya da evrensel değerler değil de pragmatik bazı değerler çerçevesinde bazı tercihlerde bulunuluyorsa o zaman bir kopuş da gereklidir. işte o yüzden kendisine bir makam, mertebe, konum, rütbe bağışlansa da sistem kulak vermez tanpınar’a. kişisel olarak bunu onun demesinin de önemi yoktur aslında. o söylediklerinin kabûlünü ve sonrasında ona bir imkân verilmesini istemektedir. ama bu olamaz, olmayacaktır da.

bunun üzerine eleştirilerini bildiği dilde, roman dilinde ifade etmeyi, en azından tarihe bir kayıt düşmeyi yeğler ve pek çok örnekte bunu dener. ancak aynı zamanda bir ikirciklik içindedir de. şimdi okuduğumuz yapıtların sağlığında yayınlanmamasının nedenleri üzerinde durulmalıdır. belki de emin değildir dediklerinden. belki de emindir ama sonrasında başına gelecek olanları dert etmektedir. bunu bilmiyoruz. en azından ben bilmiyorum. cumhuriyetin benimsenmiş ana aksında biraz ayrıksı duran kimi yapılara karşı eleştirisini dile getirdiği ve sağlığında yayınladığı “**saatleri ayarlama enstitüsü**” buna bir örnektir. “huzur” ise aynı düşüncenin bir başka tezahürüdür. ama üçlemeyi tamamlayan romanı ya yetiştirememiş, ya da yetiştirmemiştir. aslında huzur’a bazı açılardan benzeyen aydaki kadın da sağlığında yayınlanmamış bir başka romanıdır. bunlardan yola çıkarak onun için anlaşılacak değil, kayda geçmek önemlidir, diye düşünüyorum. ona göre, bu kayıtlardan yola çıkan birilerinin, bir gün ona hak vermesi, kendisi açısından yeterlidir. ama o gün için önemli olan değişimdir. a h. tanpınar bu değişime karşıt olan birisi olarak yaftalanır. onun bu coğrafyada “sağ”ın bir “arac”ı olmasının nedeni de budur. yoksa “sağ”la ne hedeflerinin ne de dediklerinin ortak olmadığını bilmektedir. ama “*düşmanımın düşmanı benim dostumdur*” şiarı, işin içine bir de mülkiyet ilişkileri girdiğinde kuşkusuz belirleyici olmaktadır. tam burada ona en çok sahiplenen mahmet kaplan’ın politik yöneliminin de onun topluma tanıtılması ve benimsetilmesi açısından bir etkisi olabilir. hakkında yazılan yazılardan oluşan derlemelerin içinde, aynı zaman ve dönemde aynı yerde görev

yapan, **mina urgan**'ın, ya da **halide edip**'in ona ve yapıtlarına dair bir değerlendirmesi olmaması bana ilginç gelmektedir. öte yandan a h tanpınar, bugün kendisine asıl olarak "ümme"çilerin sahip çıktığını bilseydi, sanırım mezarında tersine dönerdi. ama yazdıklarını görüp anlayabilenler için tam da aynı doğrultuda olduğunu söylemek de mümkün görünüyor bana.

tanpınar yerel bir proust mu?

bu bağlamda irdelerimizi sürdüreceğ olursak şunları keşfetmek çok da zor değildir.

özellikle kitabın 129. sayfasında yer alan VI. bölümü, şu ilk paragrafındaki;

"nuran söz verdiği gün geldi. mümtaz o günü sonradan birçok defa hatırladı. o günün hatırası onun hem bağırında saplı hançeri, hem ömrünün som altından bahçesiydi. onun için hiçbir teferruatını unutmamıştı. ıstıraplı günlerinde nuran'm kendisine karşı kayıtsızlıklarını farkettiği zamanlarda, onları teker teker sayar ve yaşardı...."

cümleden itibaren okumaya başladığımda proust'un "kayıp zamanın izinde"yi yeniden okuduğum duygusuna kapıldım. aynı duygu okudukça sürdü, sayfa 140 ve 141. sayfasında da;

"o gün mümtaz için hiç tanımadığı lezzetlerin günü oldu. hayatında ilk defa bir kadın bütün mahremiyetini ona açıyordu. bu ne bir mabudeydi, ne de lalettayın vuslat meraklısı bir mahluku."

cümleleriyle başlayan bölüm, bu duyguyu daha yoğun ve belirgin bir şekilde hissettiğim yerlerdi.

sevgili jale parla'dan yazımın başında alıntıladığım bölümde yer alan ifadeler de kanımca bu düşüncenin doğruluğunu ortaya koymaktadır.

kitabın bütününün içinde yer alan musiki ile ilgili bölümler de yine proust'un aynı yapıtında yer alan onu okurken üzerine uzun uzun konuştuğumuz "**vinteuil'in sonatı**"nı aklıma getirdi. kendi kendime, bu kadar da fazla, dedim. ama aslında çok da fazla olmadığını, tam tersine proust'un yapıtıyla aralarında benzerliklerin ötesinde çok büyük eksikler olduğunu da fark ettim.

müzik tanpınar için tüm yapıtlarında önemli bir unsur. onun sözüyle söylersek, "**musiki giydirilmiş zamandır... maddesizdir**" ("şair ve rüya," 25) ve çok da önemlidir. ama bir o kadar da bu konuda bilgisinin de çok fazla olmadığı da aklıma gelmiyor değil. müziğe dair düşüncesi, bence kendi özneliği çerçevesinde müzikle kurduğu ilişkiyi göstermektedir. tanpınar'ın müziğe ilişkin ya da onunla ilişkili yazdıkları bence ya bir kuramsal temel bilgiye dayanmamakta ve sadece bir düşünceyi ortaya koymakta, ya da eğer biliyorsa, o bağlantıyı göz ardı ederek, salt kendi amacına yönelik olarak öznel algılar ve duyguları sergileme biçiminde davranıyor. gerçekten de soyutluk düzlemi en yüksek sanat olan müziği hissetmekle, bilmek başka başka şeylerdir. romanlarında müzikle ilgili söz edilen örnekler bunu ortaya koymaktadır:

"dede'nin mahur beste'sini ilk defa dinlediğim zaman, birdenbire gözlerimin önünde çıplak bir manzaraya tek başına hakim olan büyük bir ağaç canlandı. bu hayal, musikinin rüzgârıyla bende doğan bir şeydi. halbuki bu besteyi o anda dinlemeye hazırlanmış değildim; nağme beni ansızın yakalamıştı. bu hayalin meydana gelmesi, uyanık halde bir rüyadır[...]"

burada müziğin, insanın bilindışıyla ilişki kurmasını sağlayan yanındır. dolayısıyla tümüyle kişiye ve onun geçmişinin izleriyle şekillene bilindışının bir özneliğinin ifadesidir. aynı bestenin herkeste aynı manzarayı yaratması olanaksız olduğu gibi, bunu hissetmeye çalışmak da yine abestir.

tanpınar, söz konusu kitaplarında yerli ve bize ait olduğunu defalarca altını çizerek vurguladığı bu müziğin kökeninin aslında **bizans ve kilise** olduğunu, aslında kendinin ait olduğu, öz kültürü olmayan bir şeyi varetmeye çalıştığını ya gözardı ediyor, ya da bunu bazı kesimlerle bağ kurmak üzere araçsallaştırıyor. dikkât edilirse burada müziğe itiraz etmiyorum, sadece onun ifade ediliş biçiminden söz ediyorum. bu müziği sadece almış olan, onu değil, o formu benimseyerek bazı örnekler yaratmış bir imparatorluk olan osmanlı'dan kalanın her ne kadar toplumun bazı kesimlerine (özellikle tanpınar gibi okumuş, yazmış, entelektüel, ama ne yazık ki asil / saraylı / burjuva olmayan) küçük bir kesimin ötesinde, somut hayatta bir izi olmayan, giderek kaybolacak -onun doğrudan söz ederek, kaydettiği kaygılarından birisi de budur- sanatsal (?) ortam ve tür olduğunu söylemekten ileri gitmemektedir. tanpınar eğer bunları bilmiyor ve dikkâte almıyorsa bunun bir nedeni ve bir anlamı vardır. o anlam da aslında en azından benim okuduğum romanlarında kendisini dışa vurmaktadır:

“bu yapıtların estetik olarak **iyi/güzel** olmasını sağlayan bir unsur, bir **araç** olmaktan öte bir şey değildir.”

keza 158-160. sayfalar arasındaki bölümde yer alan VIII. bölümün son paragraflarındaki ilaç konusu dahil anlatılanların ayrıntıları da yine “kayıp zamanın izinde”ki kimi anlatım ifadelerini andırmakta, içerik olarak değilse de biçimsel özellikleri itibariyle tasviri, yani betimlemenin gücünü gösteren örnekler arasındadır. aslında tanpınar bence yaptığıının bilincindedir de! çünkü bizzat romanının içinde bunu açıkça söylemekten de geri durmuyor. kitabın 168. sayfasının başında yer alan;

“o da asrımızın büyük romancılarından biri gibi, bir kadına dayandığı zaman yaşadığını duymağa başlamıştı. o vakte kadar epeyce şey okumuş, az çok düşünmüştü; fakat şimdi onların hayatına daha kudretle geçtiğini, nuran’a olan sevgisiyle canlı hayata çıktıklarını anlıyordu. sanki nuran kafasında ve etrafındaki şeylerin arasında bir ışık külçesi imiş gibi hepsi onunla aydınlanmış, en dağınık unsurlar bir terkip haline gelmişti. ”

ibaresinin başında görüldüğü üzere “gibi” benzetme sözcüğüyle teraziyi nerede eşitlediğini ortaya koymaktadır.

proust söz konusu romanında sadece müziği değil, resmi ve plastik sanat yapıtlarını da ayrıntılarıyla betimlemektedir. o zaman bunu tanpınar da yapabilir: 177. sayfada “**renoir**”ın “**okuryazar tablosu**”nu örnekler. bu da bence koşutluğu ortayan bir başka unsurdur.

suat’ın bize gösterdiği ne, mektup neden yok?

edebi bir yapıtın gerekli unsurlarını, olmazsa olmazlarını iyi çözümlemiş ve bilen birisi olarak tanpınar, kabûl edilmiş diğer örneklerden de bir şeyler almayı gerekli görmüştür. ne de olsa edebiyat küresel bir sanattır, tüm yazarların birbirlerinden esinlenecekleri yararlanacakları unsurların olması da doğaldır. ama bunun ölçüsü ve sınırı konusunda farklı tutum ve yaklaşımlar söz konusudur.

pek çok eleştirmenin vurguladığı gibi “eklektik” bir unsur olmasına karşın yaratılan “suat” tipi, aslında bu toplumun, hele hele romanın çevreninin içindeki tipolojilerinden birisi değildir. dahası hem özellikleri hem de metindeki sonu itibariyle, **dostoyevski**’nin yarattığı bir tipin benzerini yaratmaktan da geri duramamıştır, tanpınar. neden? çünkü o fikrini ortaya koymak, çelişkinin diğer tarafını göstererek söylediğinin daha etkili olacağını bilmektedir. suat’ın mektubunun taslaklarına yaptığı müdahâleler, bu metnin oluşum biçimi, içerdiği hikâye ve unsurlar, ancak tüm bunları düşünmüş, üzerinde çalışmış olmasına karşın asıl metinde bir cümlesinin bile yer almamış olması asıl derdi, bu derdine dair karar ve saptamasını bence bize gösteren çok önemli bir unsurdur.

sonuç

tanpınar’ın bir derdi var. o aslında 1923’te ortaya çıkan cumhuriyet ona bir konum ve saygınlık sağlamış olsa da, tutulan yolu ve izlenen programı doğru ve uygun bulmamaktadır. s. 246-249 arasında yer alan ihsan karakteri tarafından ortaya konulan cumhuriyet’e yönelik politik eleştiri ve değerlendirme dikkâtle okunduğunda onun asıl derdi de bence ortaya çıkmaktadır.

o, kimi hata ve eksiklerinin giderilmesi, belki küçük bazı ilerlemelerin de söz konusu olması kaydıyla eski düzenin sürmesinden ve devamından yanadır. ona göre viyana kapılarına kadar dayanan osmanlı da “avrupa”nın has aktörlerinden, olmazda olmazlarından birisidir. ama cumhuriyet kisvesi altında yaşandığı sürece avrupa’nın önde gelenleriyle eşit kabul edilemeyecek bir devlettir. bu onun açısından bir açmazdır. dolayısıyla, pratik ve hayatın içinde bir politik rol üstlenemese de en azından idolojik bir mücadele ile, yazdıkları ve anlattıklarıyla, yaptıkları ve ürettikleriyle, avrupa’nın kimi kesimlerinin en azından bu nedenlerle bir devlet olarak türkiye’yi içlerine almalarına bir aracılık yapabilirim belki diye düşünmektedir.

görüleceği üzere burada ikili bir satış söz konusudur. ilki yazın dünyasına yönelik bir koşutluğu / denkliği / benzerliği ortaya koyarak yapılan bir kabûlü sağlayacak **edebi** bir satıştır bu. çevrilmesi küçük bir olasılıktır ama imkânsız da değildir. sevgili **suat derviş**’in **bir haremağasının hatıraları** romanı 30’lu yıllarda önce almanca yayınlanmıştır. yine aynı yazarın **ankara mahpusu** romanı tanpınar daha ölmeden önce 1957’de fransızca’ya çevrilip basılmıştır. entelektüel dünya için bu yakınlık önemlidir. kendi dilinde, kopyalama yapmadan proust’un yaptığına eşdeğer bir şeyler ortaya koyan bir yazarın varlığının gösterilmesi de bu yüzden çok önemlidir.

ikincisi ise bir politik satıştır: aslında söyledikleri tümüyle kapitalist sistem ve “liberalizm” bağlamında kendini batılı bir örnek olarak topluma kabul ettirme amacına yöneliktir.

kitabın tam da 2. paylaşım savaşı sonrasında yeni dünya düzeni yeniden oluştuğu sırada yazılmış ve yayınlanmış olması da bu bakımdan önemlidir. çünkü kurulacak yeni dünya düzeninde türkiye’nin nerede olacağı da önemlidir. mevcut yönetim politik olarak tüm ikinci paylaşım savaşı sırasında kaybeden batının temsilcisi almanya ve hitler’e yakın durmuş, ancak sonunda yapılan politik bir manevrayla kazanan batıyla bütünleşme olasılığı gündeme gelmiştir.

a. h. tanpınar bence bir klasik kahraman anlatısı biçiminde, kendisinden daha önce bu türde yapıtlar ortaya koyanlar gibi bir toplumsal mühendislik yapma derdindedir, topluma bir giysi önermekte ve bu giysiyi giymenin doğru, gerekli ve önemli olduğunu vazetmektedir. burada örnek gösterdiği bir başka yapıt, aslında **wagner**’in bir opera olarak bestelediği yapıtın kaynağına gönderme yapmakta ve yolu da işaret etmektedir:

“iktidar, fikri ne yapsın ki, o hadiseler karşısında elini, kolunu bağlamaktan başka bir işe yaramaz. meğer ki çok cesur ve münhasıran bir noktada kendisini teksif etmiş olsun ve gündelik hadiselerin dışına çıkabilsin! küçük küçük gelen dalgaları yenmekten vazgeçsin! asıl meseleyi görsün. fakat hayat, yani etraf buna razı olur mu? hangi ana kadar mukavemet edebilir? ben dram muharriri olsaydım, rienzi’yi tekrar yazardım. bu halktan çıkan ve halk tarafından yıkılan kahramanı. yahut ona benzer birini ... ”

burada söz edilen, aslı ingiliz yazar **edward lytton bulwer**’in hazırladığı **rienzi** adlı romandan uyarlanan wagner’ın en uzun, ancak sonradan reddettiği bir opera olarak anılan rienzi’nin alman milliyetçiliğini, özellikle nazileri, körüklediği bilinmektedir. adolf hitler’in 1906 veya 1907’de bu eserden çok etkilendiği söylenmektedir. hitler’in bu eserin librettosuna sahip olduğu, 1939’da doğum günü hediyesi olarak bu eser librettosunun bir basılmış nüshası kendine verildiği de belgelenmiştir. bu operayla ilgili yaptığı niteleme, romanda mümtaz’ın savıyla taban tabana zıt bir şeyi önermektedir:

“ben dram muharriri olsaydım, rienzi’yi tekrar yazardım. bu halktan çıkan ve halk tarafından yıkılan kahramanı. yahut ona benzer birini ... ”

evet yazmıştır, rienzi’nin benzerini değil, ama onun bir kez daha gerçekleşmesini isteyen ve talep eden ihsan karakteri üzerinden tasarladığı **huzur** romanını. bu sadece bir aşkın devrilmesi değildir. aynı zamanda politik olarak benimsenen bir sürecin de devrilmesi gerektiği düşüncesinin ifade edilmesidir.
